

КОРУПЦІЯ ЯК ОДНА З ПРИЧИН ВИКОРИСТАННЯ ТІНЬОВИХ ФІНАНСОВИХ СХЕМ НА РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Жабинець О. Й., к.е.н., доцент, с.н.с. відділу просторового розвитку

ДУ “Інститут регіональних досліджень НАН України” (м. Львів)

Ринок страхових послуг відіграє важливу роль в економіці, забезпечуючи захист і безпеку держави та впливаючи на рівень її соціально-економічного розвитку. Значення ринку страхування зростає не тільки з огляду на його внесок у формування третього рівня пенсійної системи України, але й в сьогоденних умовах глобальної пандемії коронавірусу, коли більшість громадян залишаються сам на сам із цією проблемою та потребують страхового захисту [1, с. 41]. На жаль, недосконале регулювання, яке у багатьох аспектах не узгоджується із Принципами страхового нагляду (Insurance Core Principles) Міжнародної асоціації органів страхового нагляду (IAIS) та європейським законодавством Solvency, стримує розвиток вітчизняного ринку страхування. НБУ як новий регулятор ринку ініціює сьогодні зміну правил регулювання, зокрема законодавства. Оновлені правила гри мають забезпечити сприятливі умови для розвитку платоспроможних і добросовісних страхових компаній, захистити їх від проявів недоброчесної конкуренції. Споживачі мають отримати додаткові гарантії того, що їхні права будуть захищені, і вони вчасно та повністю отримуватимуть страхові відшкодування. Пріоритетом для НБУ буде посилення фінансової стійкості страхових компаній, впровадження кращих практик корпоративного управління та систем внутрішнього контролю, завчасне реагування на появу фінансових проблем та порушень захисту прав споживачів фінансових послуг [2].

Однак поза увагою регулятора залишаються питання тінізації у страховій діяльності, рівень якої є достатньо високим (рис. 1), а також використання можливостей страхового ринку для податкової оптимізації підприємствами реального сектору економіки. Серед причин ситуації, що склалася, є, зокрема, високий рівень корупції в Україні, незважаючи на низку позитивних зрушень у напрямі її протидії (запровадження системи електронного декларування; створення системи антикорупційних органів та ін.).

Використання підприємствами механізму ухилення від оподаткування за допомогою страхування обумовлене саме корупційною складовою тіньової економіки, зокрема потребою підприємств у вільних готівкових коштах для отримання, наприклад, дозвільних документів на ведення бізнесу (давання хабарів), а також оплатою праці найманих працівників (зарплата в «конвертах») як складової тінізації ринку праці. «Штучне» нарощування валових витрат в цілях відшкодування ПДВ та мінімізації сплати податку на прибуток як інструменти тінізації економічних відносин є найбільш характерними для малих та середніх вітчизняних підприємств. Ця проблема доволі масштабна і

державний бюджет щороку недоотримує значні обсяги коштів у вигляді податку на прибуток та ПДВ [3, с. 41].

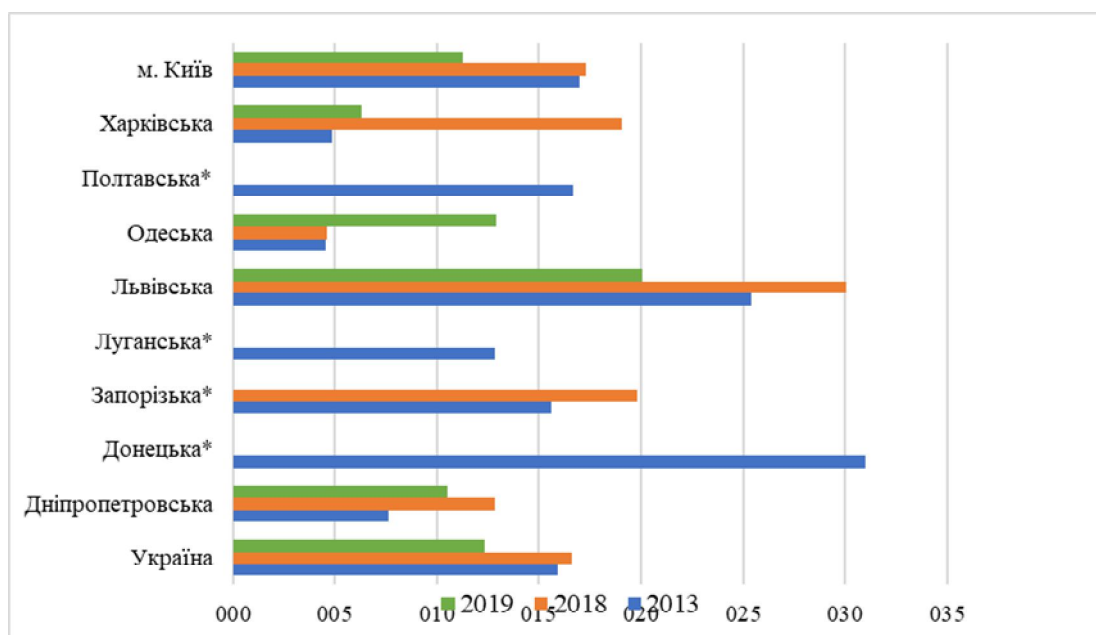

Рис. 1. Рівень тінізації сектору страхових послуг² в Україні та її регіонах, %

Примітки. Розрахунки здійснено за методом збитковості підприємств; * – за цими регіонами України інформація для здійснення розрахунків у 2018 р. та/або 2019 р. була відсутня.

Джерело: розраховано та побудовано за даними Державної служби статистики України.

Останні наукові дослідження підтверджують, що корупція настільки проникла в апарат держави, що до кримінальної відповідальності притягнути топ-корупціонера практично неможливо (на кошти, одержані корупційним шляхом можна або просто відкупитися від корумпованих правоохоронців чи суддів, або ж в гіршому випадку – забезпечити себе кваліфікованою юридичною допомогою захисників, які використовуючи системні прогалини у законодавстві та відповідні законодавчі перешкоди ефективного досудового розслідування, доб'ються якщо не закриття кримінального провадження, то принаймні винесення виправдувального вироку) [4, с. 47]. Адже частина законів в Україні приймається не на користь справі протидії злочинам, а, навпаки, для легалізації певних злочинних схем, створення труднощів у діяльності правоохоронних органів та інших можливостей для не притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення [4, с. 45]. Більше того, спираючись на підтримку зарубіжних «інвесторів» (зокрема, фінансово-корупційну) через парламент проводяться закони, які явно суперечать не лише Конституції, а й національним інтересам України [5, с. 83].

Однак зменшення рівня тінізації є неможливим без реалізації системних заходів у сфері протидії корупції, які, зокрема, повинні передбачати [6, с. 137-138; 7]:

² За КВЕД-2010: Розділ 65 «Страховання, перестраховання та недержавне пенсійне забезпечення, крім обов'язкового соціального страхування». Цей розділ включає забезпечення прямого страхування та перестраховання.

- приведення антикорупційного законодавства у відповідність до вимог ООН і Європейського Союзу;
- подальший розвиток системи спеціальних антикорупційних органів, більш чітке визначення їх повноважень та принципів взаємодії;
- формування та розвиток антикорупційної культури (зокрема, крайньої нетерпимості до явища корупції);
- своєчасне реагування компетентних органів на повідомлення громадян, засобів масової інформації, результати соціологічних досліджень про корупційні діяння та інші протиправні дії посадових осіб, поширеність корупції в окремих відомствах;
- створення умов для діджиталізації більшості соціально-економічних процесів (отримання державних послуг, ліцензій, дозволів та ін.), які б обмежували безпосередній контакт між державними службовцями та економічними агентами (громадянами, представниками бізнесу тощо);
- використання успішного міжнародного досвіду протидії корупції.

Отже, створення підґрунтя максимального сприяння функціонуванню підприємств різних організаційно-правових форм в рамках правового поля (через зниження рівня корумпованості владних структур, податкового та регулятивного тиску тощо) має стати одним із пріоритетних напрямів механізму, який сприятиме детінізації як сфери страхування, так і економіки загалом. Вагомим інструментом, який забезпечує зростання участі економічних суб'єктів у формальній економіці (для мінімізації використання готівкових коштів та нарощення кількості цифрових платежів, в т. ч. на одну особу), а отже, сприяє зменшенню тіньових фінансових схем вже сьогодні, є діджиталізація соціально-економічних процесів.

Література:

1. Тінізація сектору комерційних послуг: національний та регіональний вимір: наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. Львів, 2021. 150 с.
2. Звіт про фінансову стабільність. НБУ, червень 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H1.pdf?v=4
3. Августин Р. Р., Демків І. О. Стимули та інструменти детінізації підприємництва: секторальний аспект. Вчені записки Університету «КРОК». 2019. №1 (53). С.36-45. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-36-45>
4. Вознюк А. А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.). НАВС, 2019. Ч. 1. С. 45-48.
5. Глібов М.Л. Причини корупції в Україні: міжнародний вимір. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.): у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 1. С.81-87.
6. Однолько І.В. Шляхи протидії корупції в Україні (механізм реагування). Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Випуск 4 (29). Том 1. С. 135-139. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i4\(29\).410](https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i4(29).410);
7. Тимків Н.І. Корупція в Україні та шляхи її подолання. URL: <http://svalyavavlada.gov.ua/filelib/sou/061015%20%D0%9D%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82%20%D0%9A%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf>